

Даніель Белл

(нар. 1919 р.) – американський соціолог, фахівець у галузі історії суспільної думки, політичних течій і соціального прогнозування, член Американської академії мистецтв і наук, викладав у Колумбійському та Гарвардському університетах.

Разом з А. Шлезінгером-молодшим очолював так зв. «школу консенсусу» (ліберально-центристська течія, що домінувала в інтелектуальному житті Америки 1950-х рр.). Ключовою тезою цієї школи стало твердження про вичерпаність традиційних політичних ідеологій. Белл розробив концепцію постіндустріального суспільства, згідно з якою науково-технічна революція робить зайвою революцію соціальну. Зображав майбутнє людства з позицій помірною технологічного детермінізму. Для еволюції поглядів Белла характерним є те, що «постіндустріальне суспільство», яке спочатку зображувалося як технократична утопія, поступово перетворюється в нього на нову стадію антагоністичного суспільства, що увіковічує конфлікти між керуючими і керованими.

Основні праці: *«Кінець ідеології»* (1960), *«Майбутнє постіндустріальне суспільство»* (1973), *«Культурні суперечності капіталізму»* (1976), та ін.

Інформація і телекомунікації в постіндустріальному суспільстві

У цьому столітті вирішальне значення для економічного та соціального життя, для способів виробництва знання, а також для характеру трудової діяльності людини набуває становлення нового соціального устрою, що базується на телекомунікаціях. Революція в організації та обробці інформації та знань, у якій головну роль відіграє комп'ютер, розгортається водночас з розвитком індустріального

суспільства. Три аспекти постіндустріального суспільства надто важливі для розуміння телекомунікаційної революції:

- перехід від постіндустріального суспільства до сервісного суспільства;
- вирішальне значення кодифікованого теоретичного знання для здійснення технологічних інновацій;
- перетворення нової «інтелектуальної технології» у ключовий інструмент системного аналізу і теорії прийняття рішень.

Політика в інформаційному суспільстві

Я виходжу з того, що знання та інформація стають стратегічними ресурсами та агентом трансформації постіндустріального суспільства. Бурхливий перебіг суспільних змін, особливо коли вони, як у даному випадку, здійснюються за посередництвом специфічних технологій, з неминучістю ставить перед суспільством складні політичні проблеми. Тут можна лише схематично позначити деякі з проблем, які суспільство буде змушене вирішувати в найближчі два десятиріччя.

Нова інфраструктура. Кожне суспільство внутрішньо пов'язане різними каналами, що дозволяє його членам здійснювати матеріальний і духовний обмін. Організація, фінансування, підтримка і керування цими каналами, або інфраструктурою, звичайно знаходилися в компетенції уряду. Першою інфраструктурою був транспорт – дороги, канали, залізничні та повітряні магістралі; все це дозволяло пов'язувати воедино різні локалітети суспільства і здійснювати переміщення товарів і людей. Другою інфраструктурою були засоби передачі енергії – водяне колесо, парові машини, газ, електрика, нафтопроводи. Мобілізуючи не стільки природні, скільки технологічні джерела енергії та пов'язуючи їх в єдині енергетичні мережі, людство не тільки радикально змінило міське життя, але і забезпечило себе енергією для виробництва товарів у масовому масштабі та застосування різноманітної побутової техніки. Третьою інфраструктурою були комунікації – спочатку пошта і газети, потім телеграф і телефон, зараз

радіо і телебачення; все це зіграло роль каналів колосального інформаційного вибуху, свого роду бомбардування сенсорного апарату людини, розширення соціальної та психологічної взаємодії людей, яка зараз зростає експоненціально.

У наступні два десятиріччя будь-які зміни в першій інфраструктурі – на транспорті – малоймовірні. Навіть якщо освоєння «Конкорда» або будь-якого іншого надзвукового літака удвічі скоротить час перельоту через океан, це аж ніяк не матиме того значення, яке мали послідовні етапи скорочення часу, необхідного для перетину Атлантики, протягом останніх ста років – з декількох тижнів плавання першими пароплавами, до шести днів – пароплавами більш потужними, потім до 16 годин – турбогвинтовими літаками і, нарешті, до 7 годин літаками реактивними. Навіть якщо в колишніх масштабах відродиться громадський транспорт, малоймовірно, щоб він витиснув особистий автомобіль, якщо тільки зростання цін на бензин у майбутньому не зруйнує гедоністичний спосіб життя, настільки глибоко укорінений у розвинених індустріальних суспільствах.

У другій інфраструктурі – енергетичної – є деякі нові тенденції. Вони, однак, вимагають великих капіталовкладень у такі області, як консервація енергії, удосконалення техніки видобутку вугілля та його газифікації, використання ядерної енергетики, більш ефективна передача електрики по провідниках, освоєння сонячної енергії. Ці проблеми можуть стимулювати колосальне розширення досліджень і розробок та в разі успіху – створення нових енергетичних мереж, що забезпечуватимуть стабільне джерело відновлюваної енергії. Справа, однак, у тому, що такі зміни, хоч би якими великими вони не були, лише замінять існуючі джерела енергії та способи її передачі, але аж ніяк не зчинять перевороту в енергозабезпеченні суспільства, не змінять принципової ролі енергії у ньому.

По-справжньому важливі соціальні зміни в майбутні два десятиріччя відбудуться в третій інфраструктурі в міру того, як злиття воєдино технологій телефону, комп'ютера, факсиміле, кабельного телебачення і відеодисків буде вести до все більш глибокої реорганізації способів комунікації між людьми, до скорочення, якщо не до повної ліквідації паперу як матеріального носія інформації, до нових способів проведення дозвілля, до

реорганізації освіти на основі комп'ютерного навчання і широкого розповсюдження відеодисків.

Можна скептично ставитися до екстравагантних заяв про прийдешню революцію в освіті під впливом комп'ютерів, відеомагнітофонів, але як би там не було, у сфері передачі даних (особливо економічної інформації у сфері бізнесу) і розвитку мереж даних комп'ютеризація викличе небачені соціальні зміни.

Еліта і маси

Кожне з відомих нам суспільств ділилося за тією чи іншою ключовою ознакою на еліту і маси. З іншого боку, суспільство буває відкритим або закритим. У минулому більшість суспільств були елітарними та закритими в тому значенні, що аристократія була надзвичайно замкнутим станом. На противагу цьому сучасні суспільства стали відкритими, при цьому в міру того як знання і технічна компетентність ставали неодмінною умовою для входу в еліту, основою процесу для такого просування ставала освіта. У постіндустріальному суспільстві еліта – це еліта знаючих людей. Така еліта має владу в межах інститутів, пов'язаних з інтелектуальною діяльністю – дослідних організацій, університетів тощо, – але у світі великої політики вона володіє простим впливом, не більше. Оскільки, оскільки політичні питання все тісніше переплітаються з технічними проблемами (у широких межах – від військової технології до економічної політики), «еліта знання» може ставити проблеми, ініціювати нові питання і пропонувати технічні рішення для можливих відповідей, але вона не має влади сказати «так» чи «ні». Останнє є прерогативою політиків, але не науковців чи економістів. У зв'язку з цим вкрай перебільшеною є ідея про те, що «еліта знання» може стати новою елітою влади.

Що, однак, вірно, так це те, що в сучасному суспільстві зростає егалітаризм, чому великою мірою сприяють різні групи «еліти знання», особливо молодіжного. У цілому сучасне суспільство складається з безлічі утворень, внаслідок цього з'являється і безліч еліт, так що їх координація стає все більш складною проблемою.

Друкується за: Белл Д. Социальные рамки информационного общества / Б. Белл // Новая

технократическая волна на Западе. – М. : Прогресс,
1986. – С. 330–342.